

ESIMENE OSAKOND

OTSUS

Kaebus nr 67623/10
Urmas VELLESTE
versus EESTI

VASTUVÕETAVUSE kohta

Euroopa Inimõiguste Kohus (esimene osakond), olles 4. jaanuaril 2012 kokku tulnud kojana, kuhu kuuluvad:

esimees Anatoly Kovler,
kohtunikud Peer Lorenzen,
Khanlar Hajiyeu,
Mirjana Lazarova Trajkovska,
Julia Laffranque,
Linos-Alexandre Sicilianos,
Erik Møse

ja *osakonnasekretär* Søren Nielsen,
võttes arvesse 19. novembril 2010 esitatud kaebust,
olles pidanud nõu, on teinud järgmise otsuse:

ASJAOLUD

Kaebaja Urmas Velleste on Eesti kodanik, kes on sündinud 1974. aastal ja kes elab Pärnus.

A. Kohtuasja asjaolud

Kohtuasja asjaolud, nagu kaebaja need esitas, võib kokku võtta järgmiselt:

1. Kriminaalmenetlus

Kaebajat kahtlustati mitme majanduskuriteo (pettus ja omastamine) toimepanemises, millega seoses algatati mitu eraldi kriminaalmenetlust 20. septembril 2001 ja pärast kõnealust kuupäeva. Hiljem liideti eri kriminaalmenetlused mitmel korral (aastatel 2002, 2003 ja 2005). Kohtueelse uurimise ja kohtumenetluse ajal oli kaebaja vabaduses, välja arvatud ajavahemikul 28. oktoobrist kuni 19. novembrini 2003, põhjusel, et kaebaja jättis pärast kutse saamist uurija juurde ilmutama.

23. mail 2006 kirjutas prokurör süüdistusaktile alla ja kriminaalasi saadeti arutamiseks Tartu Maakohtule.

19. juunil 2009 mõistis Tartu Maakohus kaebaja osades pettuse ja omastamisega seotud süüdistustes süüdi ning muude süüdistuste osas õigeks. Talle mõisteti kaks aastat ja kuus kuud vangistust, sellest neli kuud vanglas, ülejäänud osa karistusest mõisteti tingimisi. Maakohus lükkas tagasi kaebaja väite menetluse pikkuse kohta. Kohus oli seisukohal, et võttes arvesse kohtuasja mahukust ja keerulisust ning asjaolu, et kohus menetles asja alates 24. maist 2006, ei olnud menetlusaeg ülemääraselt pikk. Kohus lisas, et „[kaebajale] karistuse mõistmisel on

arvesse võetud ajafaktorit, nimelt süüdistustes kirjeldatud teo toimepanemisest kohtuotsuse tegemiseni möödunud aega ja süüdistatava käitumist sellel ajal”.

Tartu Ringkonnakohus jättis 26. veebruari 2010. aasta otsusega maakohtu otsuse sisuliselt jõusse. Vastuseks kaebusele kriminaalmenetluse põhjendamatult pika aja kohta märkis apellatsioonikohus, et käsitletav kohtuasi on keeruline ja mahukas, kirjalikud tõendid moodustavad viisteist köidet ning et kuulati üle palju tunnistajaid. Kohus otsustas, et menetlusaja pikkus oli põhjendatud ning seda ei ületatud. Seoses kaebajale mõistetud karistusega otsustas ringkonnakohus, et asjaolu, et kaebaja pani kuriteo toime seitse aastat varem, ei anna põhjust jätta „šokivangistus” tema suhtes kohaldamata.

20. mail 2010 otsustas Riigikohus prokuröri kassatsiooni mitte menetlusse võtta.

2. Karistuse täideviimine

Tartu Maakohus lükkas 12. juulil 2010 kaebajale mõistetud vangistuse täideviimise edasi kuni 21. oktoobrini 2010 kaebaja tervisest tulenevatel põhjustel.

Tartu Maakohus ei rahuldanud 22. oktoobril 2010 kaebaja taotlust vabastada ta tervislikel põhjustel karistuse kandmisest või lükata talle mõistetud vangistuse täideviimine edasi. Tartu Ringkonnakohus jättis 10. novembril 2010 kaebaja määruskaebuse rahuldamata. Kohtud võtsid otsustamisel aluseks kaebaja esitatud meditsiinilise teabe, mille kohaselt oli kaebaja 1994. aastal saanud raske vigastuse; ta sai seljavaluvastast ravi alates 2001. aastast ning tal diagnoositi lülisambakanali kitsenemine. Talle soovitati elektriravi, ujumist ja muid kehalisi harjutusi. Kohtud otsustasid, et taastusravi, välja arvatud ujumine, on võimalik jätkata vanglas ning et vajaduse korral on kättesaadav ka haiglaravi.

B. Asjakohane riigisisene õigus ja kohtupraktika

Kriminaalmenetluse seadustiku § 349 lõike 1 kohaselt otsustab riigikohus kassatsiooni saamisest ühe kuu jooksul kassatsiooni menetlusse võtmise.

Kriminaalmenetluse seadustiku § 352 lõige 3 sätestab, et Riigikohus vaatab kriminaalasja läbi kahe kuu jooksul, arvates kassatsiooni menetlusse võtmisest.

Põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses jättis Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium 30. detsembri 2008 määrusega (asjas nr 3-4-1-12-08) taotluse seoses kriminaalmenetluse pikkusega läbi vaatamata ja märkis, et taotluse esitaja võib tõstatada selle küsimuse kriminaalmenetluses kriminaalasja lahendavas kohtus. Kohus leidis:

“ 23. Kui kohus leiab, et [taotluse esitaja] õigust menetlusele mõistliku aja jooksul on rikutud, on tal kõiki asjaolusid kaaludes võimalik konventsiooni artikli 6 lõikele 1 tuginedes kriminaalmenetlus määrusega otstarbekuse kaalutlusel lõpetada, teha õigeksmõistev otsus või arvestada mõistliku aja ületamist karistuse mõistmisel.”

Riigikohtu nimetatud otsust on ulatuslikumalt tsiteeritud kohtuasjas *Malkov vs. Eesti* (nr 31407/07, p 32, 4. veebruar 2010).

Tartu Ringkonnakohus leidis 27. jaanuari 2009 otsuses, et kriminaalmenetlus lahendatavas asjas ei olnud läbi viidud mõistliku aja jooksul ja süüdistatava karistust vähendati vastavalt (vt *Malkov*, eespool viidatud, p 29).

Samuti on Riigikohtu kriminaalkolleegium leidnud mitmes otsuses, et ebamõistlikult pikk menetlus võib olla aluseks kriminaalmenetluse lõpetamiseks, õigeksmõistva otsuse tegemiseks või menetluse pikkuse arvestamiseks karistuse mõistmisel (27. veebruari 2004 otsus (asjas nr 3-1-1-3-04) ja 28. detsembri 2009 otsus (asjas nr 3-1-1-100-09)).

KAEBUSED

1. Kaebaja kaebab konventsiooni artikli 6 lõike 1 alusel, et kriminaalmenetlus kestis ülemäära kaua.

2. Kaebaja väidab veel, et rikuti tema õigust õiglasele kohtumenetlusele (artikli 6 lõige 1), sest prokurör andis kohtumenetluse kestel tunnistajatele nende eeluurimise käigus antud ütluste protokollid, mis võimaldasid tunnistajatel oma varasemaid ütlusi meelde tuletada ja korrata. Lisaks tegutses asja kohtueelse uurimisega tegeleva politseiasutuse endine politseiametnik hiljem teatava aja jooksul kaebaja kaassüüdistatava kaitseadvokaadina (artikli 6 lõike 3 punkt c). Kaebaja väitis samuti, et rikuti süütuse presumptsiooni põhimõtet (artikli 6 lõige 2); et „šokivangistuse” kohaldamisega rikuti artikli 7 lõiget 1; et üks kohtukaasistujaist asendati ebaseaduslikult asendajaga (artikli 6 lõige 1 ja artikkel 13) ning et süüdimõistetv kohtuotsus oli vastuolus konventsiooni protokoll nr 4 artikliga 1.

3. Lõpuks kaebas kaebaja, et tema tervisliku seisundi tõttu tähendab vangistuse täideviimine ebainimlikku kohtlemist (artikkel 3).

ÕIGUSKÜSIMUSED

1. Kaebaja kaebas, et kriminaalmenetluse pikkus ei ole kooskõlas konventsiooni artikli 6 lõikes 1 sätestatud järgmise nõudega:

„Igaühel on ... temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisel õigus ... kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul ... kohtus.”

Arvessevõetav ajavahemik algas kriminaalmenetluse algatamisest 20. septembril 2001 ning lõppes 20. mail 2010, kui Riigikohus otsustas mitte võtta prokuröri kassatsiooni menetluse. Seega kestis kriminaalmenetlus kaheksa aastat ja kaheksa kuud.

Alustuseks peab kohus analüüsima, kas kaebaja kõik Eesti õiguses sätestatud riigisisest õiguskaitsevahendid on ammendatud vastavalt konventsiooni artikli 35 lõikele 1. Kohus kordab, et riigisisest õiguskaitsevahendite ammendamise nõude eesmärk on pakkuda lepinguosalistele riikidele võimalust ennetada või heastada oma väidetavad rikkumised enne selliste väidete esitamist inimõiguste kohtule. Eeltoodust tulenevalt on riigid seni, kuni neil on olnud võimalus heastada rikkumised oma õigussüsteemis, vabastatud vastutusest nende tegude eest rahvusvahelise organi ees. See reegel põhineb oletusel, mis kajastub konventsiooni artiklis 13 – millega see on lähedalt seotud –, et eksisteerib tõhus õiguskaitsevahend väidetava rikkumise vastu riigi enda õigussüsteemis. Sellisel viisil on põhimõtte oluliseks aspektiks, et konventsiooniga kehtestatud kaitsemehhanism on riiklike inimõiguste kaitse süsteemide suhtes subsidiaarse tähendusega. Seega kaebus, mida hiljem soovitakse esitada inimõiguste kohtule, peab olema esmalt esitatud, vähemalt põhimõtteliselt, asjakohasele riigisisesele asutusele ning vastavalt riigisiseses õiguses ette nähtud formaalsetele nõuetele ja tähtaegadele (vt, muuhulgas enimsiteeritustest *Selmouni vs. Prantsusmaa* [suurkoda], nr 25803/94, p 74, EIK 1999-V, ja selles viidatud allikad).

Kohus kordab, et tõhus õiguskaitsevahend menetluse pikkusega seotud kaebuse korral peaks suutma kas kiirendada poolleiolevat menetlust või pakkuda menetlusosalisele piisavat hüvitust juba toimunud viivituste eest (vt näiteks *Mifsud vs. Prantsusmaa* (vastuvõetavuse otsus) [suurkoda], nr 57220/00, p 17, EIK 2002-VIII, ja *Cocchiarella vs. Itaalia* [suurkoda], nr 64886/01, p 77, EIK 2006-V). Kriminaalmenetluse korral võivad võimalikud hüvitusvahendid olla karistuse vähendamine, menetluse lõpetamine või hüvituse määramine (vt *Cocchiarella*, eespool viidatud, loc. cit.; *Weisert vs. Saksamaa* (vastuvõetavuse otsus), nr 14374/03, 3. aprill 2007; *Ugilt Hansen vs. Taani* (vastuvõetavuse otsus), 11968/04,

26. juuni 2006; ja *Delanghe vs. Belgia* (vastuvõetavuse otsus), nr 49716/99, 18. september 2001, ja nendes viidatud allikad).

Seega peab kohus uurima, kas kaebaja käsituses oli õiguskaitsevahend, mis vastas nende nõuetele. Kohus märgib, et Riigikohus leidis 30. detsembri 2008 otsuses (asjas nr 3-4-1-12-08), et menetluse pikkusega seotud kaebuse saab esitada kriminaalasja arutavale kohtule ning viimane, leides, et süüdistatava õigust menetlusele mõistliku aja jooksul on rikutud, võib kriminaalmenetluse lõpetada, teha õigeksmõistva otsuse või arvestada mõistliku aja ületamist karistuse mõistmisel. Veelgi enam, kriminaalkohtute praktika näitab, et süüdistatavate karistusi on vähendatud, kui on tuvastatud, et rikutud on õigust õiglasele kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul (vt asjakohane riigisisene õigus ja kohtupraktika, ning *Malkov*, eespool viidatud, milles kohus nõustus, et kaebaja oli kaotanud oma ohvri staatuse seoses menetluse pikkuse kaebusega pärast seda, kui Eesti kohus oli tunnistanud konventsiooni artikli 6 lõike 1 rikkumist ja vähendanud tema karistust selgel ja mõõdetaval viisil).

Käesolevas kohtuasjas käsitlesid maakohus ja ringkonnakohus kaebusi menetluse pikkuse peale, mille kaebaja esitas kohtumenetluse ajal ja ringkonnakohtusse esitatud apellatsioon. Kõnealused kohtud leidsid, et konkreetseid asjaolusid arvestades ei olnud menetlus ülemäära pikk. Kuigi kaebaja käsituses oli võimalus vaidlustada alama astme kohtu otsus Riigikohtus, kaebaja kassatsiooni ei esitanud ning seetõttu ei saanud Riigikohus hinnata, kas menetlus oli ületanud mõistliku aja piiri, mis oleks eeldanud kaebaja karistuse vähendamist. Ka ei ole kaebaja esitanud ühtegi erilist asjaolu, mis võiks ta vabastada selle õiguskaitsevahend kasutamise kohustusest. Kohus märgib vastuseks küsimusele, kas Riigikohtusse pöördumist võiks pidada sammuks, mida kaebaja ei pea võtma, kuna menetlus veniks seega täiendavalt, et kriminaalmenetluse seadustiku § 349 lõikes 1 ja § 352 lõikes 3 on sätestatud lühikesed tähtajad kriminaalasjadega seotud kassatsioonide läbivaatamiseks Riigikohtus. Lisaks märgib kohus, et kõnealuses kohtuasjas menetles Riigikohus prokuröri kassatsiooni väga kiiresti. Seega kohus ei leia, et kaebaja oleks sel põhjusel olnud vabastatud kohustusest kasutada kõnealust õiguskaitsevahendit.

Eeltoodust tulenevalt tuleb kaebus jätta läbi vaatamata konventsiooni artikli 35 lõigete 1 ja 4 alusel riigisiseste õiguskaitsevahendite mitteammendamise tõttu.

2. Kaebaja kaebas veel mitme rikkumise peale seoses kriminaalmenetluse ja tema süüdimõistmisega. Ta toetus konventsiooni artikli 6 lõigetele 1 ja 2 ning lõike 3 punktile c, artikli 7 lõikele 1 ja artiklile 13 ning protokollile nr 4 artiklile 1.

Kohus märgib siiski, et kaebaja ei pöördunud nende kaebustega Riigikohtusse. Sellest tulenevalt tuleb need kaebused konventsiooni artikli 35 lõigete 1 ja 4 alusel jätta läbi vaatamata riigisiseste õiguskaitsevahendite mitteammendamise tõttu.

3. Lõpuks leidis kaebaja, et tema kinnipidamisega vanglas ja ravist ilmajätmisega rikuti konventsiooni artiklit 3, mis sisaldab järgmist:

„Kedagi ei või piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada.”

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt peab riik haigete vangide eest hoolitsemisel täitma kolme kohustust. Esiteks peavad ametiasutused olema veendunud, et asjaomase isiku tervis võimaldab kinnipidamist; teiseks on riik kohustatud tagama kinnipeetavale vajaliku arstiabi; ja kolmandaks peavad ametivõimud kohandama kinnipidamise üldtingimused vastavaks asjaomase kinnipeetava konkreetsele tervislikule seisundile (vt 9. septembri 2010. aasta kohtuasi *Xiros vs. Kreeka*, nr 1033/07, punktid 73–76, ja selles sisalduvad allikad).

Kohus märgib, et kaebaja esitatud meditsiiniline teave, mida analüüsisid ka riigi kohtud, võimaldab järeldada, et kaebaja nelja kuu pikkuse vanglakaristuse täideviimist ei saa käsitada kohtlemisena, mis on vastuolus konventsiooni artikliga 3. Ei nähtu, et kaebaja tervislikku seisundit saaks pidada selliseks, mis ei oleks võimaldanud tal karistust kanda. Kaebaja ei ole esitanud mingisugust teavet tegelikult kättesaadava ravi kohta vanglas või kinnipidamistingimuste kohta. Kuna kõnealused küsimused tõstatati ja neid käsitleti

riigisisestes kohtutes enne kaebaja vangistuse kandmise algust, võib järeldada, et vähemalt teatavas ulatuses oleks taastusravi võinud vanglas jätkuda ning et vajaduse korral oleks haiglaravi olnud kättesaadav. Arvestades eespool esitatut, kaebaja terviseprobleemide kroonilist iseloomu ning vangistuse lühiajalisust, leiab kohus, et konventsiooni artikli 3 sätete rikkumist ei nähtu.

Seetõttu tuleb kaebus lugeda konventsiooni artikli 35 lõike 3 punkti a ja lõike 4 alusel ilmselgelt põhjendamatuks.

Eeltoodust lähtudes kohus ühehäälselt

tunnistab kaebuse vastuvõetamatuks.

Søren Nielsen
osakonna sekretär

Anatoly Kovler
esimees